

A római limes magyarországi szakasza

Újlaki Zsuzsánna

létrehozva: 2016. december 9.

Az egykori Római Birodalom határa Magyarország területén a Duna volt. A Római Birodalom Pannónia tartományának lineáris határvédelmi rendszere az ausztriai Klosterneuburgtól (Citium) egészen Pannonia utolsó déli Dunamenti településéig, a szerbiai Zimonyig (Taurunum) húzódott, a magyarországi szakasz Rajkától a déli országhatárig terjed. Sajátossága, hogy mivel maga a folyó jelölte ki a fizikai határt, nem volt szükség fal vagy sánc építésére, mint a birodalom más területein. Így – bár a limes tágabb értelemben az egész római határvonalat jelenti – a pannoniai limes pontosabb latin megnevezése *ripa*. A *Ripa Pannonica* vonala egyébként más római határvonaléhoz hasonlóan a limes-úttal összekötött katonai létesítmények láncolatából áll. A Ripa Pannonica magyarországi lelőhelyei a Duna jobb partján fekszenek egy 415 km hosszú szakaszon. A folyami határ több száz méteres szélességére és a szigetekre való tekintettel a római katonai vezetés sokszor állásokat („ellenőrdőket”) építtetett ki a túlsó parton is, ezek is ennek a védelmi vonalnak-sávnak a részét képezték.

A határvonal mentén a hadsereg egységes sémák szerint építette fel a katonai táborok, erődök és kiserődök, kikötőerődök, őrtornyok, útállomások és utak rendszerét. A legnagyobb létesítmények a *castrumok*, vagyis legiotáborok (Aquincum és Brigetio, ma Budapest III. kerület és Komárom–Szőny), valamint a körülöttük kialakult katonaváros (*canabae*) és a távolabb létesített polgárváros. A kisebb, kiegészítő katonai alakulatok táborai (*castellum*) közül húsz ismert az ország területén, ezek mellett a 4. században több erőd is épült a *limesen*. A táborokat utak kötötték össze, az utak mentén lóváltó állomások segítették elsősorban a császári posta működését. Az utak és a Duna mentén is őrtornyok (*burgus*) láncolata állt. Ezek a megfigyelést és a gyors jeladást szolgálták.

A magyarországi *limes*-lelőhelyek sajátos csoportját képviseli a Komárom, Naszály és Mocska határában található nagyszámú menettábor, melyeket eredetileg légifelvételéssel sikerült azonosítani. Az objektumok jellegzetes képe, a lekerekített sarkú szabályos négyszög mutatja római kori eredetüket. A felszínen, hagyományos terepbejárásos módszerrel nem mindenhol sikerült leletanyagot gyűjteni, ugyanakkor a geofizikai kutatások, valamint az elmúlt hónapokban végzett próbafeltárások bizonyították a római létesítmények maradványait. A táborok csoportosan helyezkednek el, rövidebb-hosszabb használatra építették ezeket (időszakos táborok vagy menettáborok), illetve létesítésük célja a (gyors és hatékony) táborépítés módszertanának elsajátítása lehetett. A *limes* magyarországi szakaszán nem ismerünk több ilyen létesítménycsoportot, de lényeges, hogy a Duna északi partján hasonló táborokat figyeltek meg, így meghatározott katonai aktivitáshoz-felkészüléshez köthetőek.

A Római Birodalom magyarországi határvédelmi rendszerének elemeit összekötő utakat geodéták tűzték ki. Ez az út eredeti formájában az újkorig folyamatosan használatban volt. A *limes*-út a mérnöki tervezés szempontjából korának technológiai csúcsteljesítménye volt, hiszen a 20. századi mérnökök is ugyanazt a nyomvonalat tartották optimálisnak a modern út megépítésekor. Egyes szakaszai így hozzáférhetetlenné váltak, hiszen az egykori római kori út megépítésekor. Egyes szakaszai így hozzáférhetetlenné váltak, hiszen az egykori római kori út egyes szakaszai a 6. számú főút alá esnek.

Világörökségi jelölés

Az egykori Római Birodalom határvédelmi rendszerének megóvása és a jövő nemzedékek számára történő bemutatása már sok-sok éve áll a kutatók és az örökségvédelmi szakemberek célkitűzései között. 1987-ben Világörökségi Jegyzékbe vették a Észak-Angliában húzódó Hadrianus-falat, 2005-ben a németországi Felső-Germánia – Raetia Limes-szel, valamint a 2008-ban az Antonius fallal bővítették az Európán kívül Ázsiára és Afrikára is kiterjedő „Római Birodalom Határai” világörökségi csoporthelyszínt.

A 2008-2011 között zajlott nemzetközi projekt keretében több ország felkészült a Római Birodalom határai (Frontiers of the Roman Empire/FRE) világörökségi helyszín bővítésére. 2009 és 2011 között a Magyarország is elkészítette a nevezési dokumentációt, amely a többszáz érintett lelőhely közül kiválasztott 121 részhelyszínt.

A nevezési dokumentáció és a kezelési terv elkészítését követően az UNESCO módosította a nevezés feltételrendszerét. A többi érintett ország, így például Ausztria és Németország déli tartományai kevesebb helyszínt terveznek nevezni. A magyar szakasz 3 szomszédos országgal (Szlovákiával, Ausztriával, Németország déli tartományaival) együtt – összehangoltan, esetleg közös pályázatban – kerül nevezésre. Ezért a magyar helyszínek kiválasztásának eredeti elképzelését közelíteni kellett az említett országok alacsonyabb számú nevezési programjához. Az utóbbi hónapok hazai és nemzetközi egyeztetései nyomán tehát szükségessé vált a magyar részhelyszínek számának csökkentése. Jelenleg **67 helyszínnel** lehet számolni, melyet a „Római Birodalom határai – A dunai *limes* magyarországi szakasza” világörökségi várományos helyszín Világörökség Jegyzékbe jelöléséről szóló 1520/2016. (IX. 27.) Korm. határozattal elfogadott a Kormány. A jelölés – környező országokkal összehangolt – tervezett időpontja **2018 januárja**. Ennek előfeltétele egy a teljes *limes*re vonatkozó tematikus tanulmány elkészítése.